

POLARISERADE PROBLEMBESKRIVNINGAR? OM BEFOLKNINGENS VIKTIGASTE FRÅGOR OCH SAMHÄLLSPROBLEM

JOHAN MARTINSSON OCH MARCUS WEISSENBILDER

Sammanfattning

Polarisering av politiska frågor är ett ämne som diskuterats brett under senare år. Mindre uppmärksamhet har dock lagts vid frågan om väljarna även har polariserats i ökande grad när det gäller vilka problem och samhällsfrågor de betraktar som de viktigaste. I följande kapitel beskriver och analyserar vi i vilken utsträckning de politiska partiernas anhängares viktigaste samhällsproblem har polariserats i ökad utsträckning under de senaste tio åren. Vi finner att frågorna om sjukvård, utbildning och integration är viktiga för samtliga partiers anhängare och att ingen nämnvärd polarisering mellan grupperna har skett de senaste tio åren. Vi finner däremot en tydlig och signifikant ökning av polariseringen i frågorna om miljö samt lag och ordning, med den allra största ökningen i miljöfrågan. Denna ökade polarisering mellan olika grupper kring vilka samhällsproblem som överhuvudtaget är viktiga eller inte riskerar att försvåra det gemensamma offentliga samtalet.

Frågor om vilka samhällsproblem människor tycker är viktigast har använts mycket länge inom surveyforskningen. Undersökningsföretaget Gallup introducerade frågan redan 1935 i USA, och sedan i England 1947 (Jennings & Wlezien, 2011). Beslutsfattare, journalister och allmänheten själv har alla funnit resultaten från en sådan fråga vara av stort intresse. Även inom forskningen har frågan varit flitigt använd. Inom forskning om väljarbeteende startade detta tidigt (se exempelvis Berelson m fl, 1954). Även forskning om media och politisk kommunikation har varit flitiga användare av frågan (t ex McCombs & Shaw, 1972; McCombs & Zhu, 1995).

Tidigare forskning har undersökt olika egenskaper hos allmänhetens agenda. Exempelvis har Jill Edy och Patrick Meirick (2018) undersökt agendan i USA 1975–2014 med avseende på kapacitet (hur många frågor är viktiga samtidigt för den genomsnittlige personen?), diversitet (hur många frågor är allmänhetens engagemang utspritt på?) och volatilitet (hur snabbt byts de viktigaste frågorna ut?). De finner att i USA har kapaciteten att hålla flera frågor viktiga samtidigt ökat något, samt att diversiteten också har ökat över tid, men att volatiliteten däremot inte har ökat under den 40-årsperiod de studerar.

Detta kapitel fokuserar på en annan aspekt av allmänhetens agenda som Edy och Meirick inte tar upp, nämligen polarisering. Frågan om diversifiering ligger relativt nära, men förmår ändå inte svara på frågan om grupper i samhället alltmör har fått olikartade bilder av vad som är de viktigaste frågorna eller problemen. I kapitlets första del gör vi en kortfattad deskriptiv översikt över hur ett urval frågor och samhällsproblem har utvecklats över tid. I den andra delen tar vi oss istället an den mer analytiska frågan om den politiska polariseringen av dagordningen har förändrats över tid. Vi väljer här att i första hand undersöka den ur ett partipolitiskt perspektiv där vi jämför hur lika eller olika de politiska partiernas sympatisörers viktiga frågor är och om detta har förändrats över tid. Tidigare studier har påvisat att exempelvis förtroendet för medier har blivit mer politiskt polariserat (se Ulrika Anderssons kapitel i denna bok). Frågan är nu om detta även gäller själva dagordningen? Har olika politiska grupperingars bild av vilka frågor och problem som är viktiga också blivit mer disparat?

Den fråga som används sedan 1987 i de nationella SOM-undersökningarna lyder: *”Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige idag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem.”* och svarsformatet består av ett öppet fält där respondenterna har möjlighet att själva skriva ned upp till tre samhällsproblem. SOM-institutet har utvecklat en kodningsmall för olika möjliga samhällsproblem och frågor som kan beskrivas av respondenterna. Kodningen resulterar i dryga 20-talet övergripande huvudkategorier och ett mycket stort antal underkategorier. På detta sätt får deltagarna själva uttrycka sina viktigaste problem och frågor utan att vi väljer ut ett antal som de får välja mellan. De upp till tre angivna svaren betraktas i våra analyser här som lika viktiga, oavsett ordningsföljden de skrivs i. Genom åren har ändå detta frågeinstrument visat sig fungera väl då andelen som ger ett svar på frågan har legat över 80 procent.

Det finns sedan en tid också en diskussion om vad sådana enkätfrågor egentligen mäter. Wlezien (2005) gör en utförlig begreppslig analys av skillnaden mellan ”problem” och ”frågor”. I början användes mestadels uttrycket ”problem” i de opinionsmätningar och enkätstudier som genomfördes i olika länder, men så småningom började en del istället använda ”frågor” som ett mer allmänt begrepp då vissa samhällsfrågor kan vara viktiga för människor även när de kanske inte utgör ett ”problem”. Senare analyser har emellertid visat att de två frågeformuleringarna väsentligen tycks mäta samma sak oavsett om mätinstrumentet efterfrågar en bedömning av de viktigaste ”problemen” eller ”frågorna” (Jennings & Wlezien, 2011). SOM-institutets frågeformulering skiljer sig dock något från en del internationellt använda frågor genom att den innehåller båda begreppen och efterfrågar respondentens viktigaste ”frågor eller samhällsproblem”. Därmed lämnas valet till den som besvarar frågan att själv välja mellan att ange de områden i samhället som i störst utsträckning utgör ett problem, eller att ange de områden som är viktigast, oavsett om de i nuläget utgör ett problem eller inte. Vi kommer i föreliggande kapitel inte heller göra någon begreppslig skillnad mellan frågor och problem.

Utvecklingen av medborgarnas viktigaste samhällsproblem över tid

Sedan frågan om vilka de viktigaste samhällsproblemen introducerades i SOM-undersökningarna 1987 har det metodologiska tillvägagångsättet varit i det närmaste oförändrat¹. I svensk kontext är tidsserien därmed unik sett till antalet år den har mätt medborgarnas viktigaste samhällsproblem. Enskilda frågor om politiska åsikter kan fungera väl för att ge en bild av hur den politiska opinionen i en viss fråga förändras över tid, men den stora fördelen med frågan om de viktigaste samhällsproblemen är att den ger en bredare bild av opinionsläget och vilka frågor och samhällsproblem som är mest angelägna för befolkningen. Förändringen över tid av olika samhällsproblem eller frågor kan ofta kopplas direkt till olika politiska händelser eller andra förändringar i omvärlden.

Under de 32 åren frågan om viktigaste samhällsproblem har ställts till medborgarna har stora förändringar i medborgarnas dagordning förekommit åtskilliga gånger. I tabell 1 ser vi tydligt att många olika samhällsproblem genom åren har tagit sig upp överst på rangordningen under olika år, bara för att sedan snabbt återigen kollapsa som viktiga politiska frågor för breda medborgargrupper.

Under de första åren som frågan om viktiga samhällsproblem ställdes i SOM-undersökningarna var miljöfrågan den klart viktigaste samhällsfrågan för medborgarna. Tydligt är hur toppnoteringarna för denna fråga i början på 90-talet går hand i hand med Miljöpartiets etablering som riksdagsparti. Under stora delar av mätperioden har arbetsmarknad legat i den absoluta toppen av medborgarnas samhällsproblem. Den låga siffran frågan fick i 2018-års undersökning har tidigare bara syntts under högkonjunkturen i slutet av 80-talet.

De två exemplen ovan visar hur olika samhällsproblems vikt bland medborgarna varierar starkt över tid. Integrations- och invandringsfrågan är troligtvis det tydligaste exempel på hur en fråga plötsligt har blivit viktig för medborgarna. Trots viss stadig uppgång under perioden 2011–2014 så var det först under flyktingkrisen 2015 som frågan placerade sig på första plats i rangordningen. Mellan år 2014 och 2015 skedde en fördubbling av andelen som angav frågan som en av de viktigaste. En sådan dramatisk ökning har tidigare enbart setts kring ekonomiska frågor när ekonomiska kriser har brutit ut.

Alla frågor har dock inte sett dramatiska svängningar under perioden vi studerar. Till exempel uppvisar äldre frågor och sociala frågor ett betydligt stabilare mönster. Andelen som anger äldre frågor som en av de viktigaste pendlar mellan som lägst 10 procent och som högst 24 procent. Ett liknande mönster ser vi för sociala frågor där vi observerar ungefär samma spännvidd över tid; från som lägst 6 procent till som högst 21 procent.

Två frågor som nästan ständigt varit viktiga för medborgarna är sjukvårds- och utbildningsfrågorna, åtminstone sedan 1990-talets senare hälft. Frågorna är numera ständigt återkommande i den svenska politiska debatten. Dessa frågor rymmer flera olika dimensioner och kan debatteras såväl utifrån traditionella ideologiska

Tabell 1 Viktigste samhällsproblem över tid, 1987–2018 (procent)

	Sjukvård	Integration	Utbildning	Miljö	Lagordning	Äldre frågor	Sociala frågor	Arbetsmarknad	Demokrati	Ekonomi
1987	24	7	12	61	22	10	14	17	1	8
1988	22	8	8	68	14	10	18	8	3	10
1989	23	11	10	55	40	16	18	3	2	9
1990	23	14	10	42	14	12	13	8	2	33
1991	20	13	10	39	16	17	14	40	2	24
1992	19	19	8	22	9	14	10	49	2	40
1993	22	26	10	19	9	17	8	60	1	30
1994	18	12	8	21	12	12	13	59	2	40
1995	15	14	7	30	26	10	12	51	2	29
1996	24	13	10	12	15	17	12	59	3	14
1997	35	10	22	12	14	20	9	50	4	7
1998	30	10	32	11	16	16	21	52	3	9
1999	41	12	37	11	17	21	6	30	3	6
2000	39	11	36	10	16	24	9	16	3	4
2001	42	13	38	10	13	23	9	15	3	8
2002	38	20	32	11	12	24	11	16	3	8
2003	42	12	23	7	18	21	12	15	4	10
2004	42	11	18	8	19	20	14	21	4	8
2005	27	15	19	12	17	20	11	34	5	6
2006	29	15	24	15	15	16	12	46	4	6
2007	25	14	21	23	14	14	15	23	5	8
2008	24	13	22	24	16	16	11	22	4	17
2009	24	15	21	23	10	13	11	38	4	14
2010	26	19	26	15	9	14	16	35	4	8
2011	26	14	25	15	6	17	17	30	3	15
2012	23	20	24	14	7	16	14	38	3	11
2013	28	22	30	13	7	17	14	33	3	7
2014	33	27	40	12	4	18	12	24	4	7
2015	24	53	29	11	5	13	12	21	3	7
2016	29	45	34	9	12	14	12	13	3	6
2017	37	43	30	10	17	14	15	9	5	4
2018	45	38	34	16	16	15	14	7	5	4

Kommentar: Tabellen visar de tio mest angivna samhällsproblem, sorterade från rangordningen 2018. Frågan löd 'Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige idag?' och respondenterna fick ange upp till tre problem. Fetmarkerade siffror betyder att frågan är den viktigaste det året. Lägsta antal respondenter är 1 672. För detaljer se not¹. **Källa:** Den nationella SOM-undersökningen 1987–2018.

skiljelinjer kring offentligt kontra privat som utifrån verksamhetens kvalitet med såväl regionala som lokala och nationella aspekter.

För sjukvårdsfrågan kan vi dock trots de redan höga siffrorna notera en tydlig uppgång under de senaste åren då frågan har ökat från 24 procent till 45 procent på tre år. I 2018 års mätning återtar sjukvårdsfrågan första platsen på listan över de viktigaste samhällsproblem för första gången sedan 2008 och når även sin högsta notering under hela den period då SOM-institutet har mätt frågan. Sjukvårdsfrågan var flitigt omdebatterad inför valet 2018 och flera partier som prioriterade frågan gjorde även framgångsrika val på det lokala planet (Nygren, 2018).

Bland övriga förändringar de senaste åren syns även en viss nedgång för invandrings- och integrationsfrågan. Frågan är alltså jämt på historiskt höga nivåer, men har sjunkit stadigt under de fyra år sedan toppnoteringen 2015. Andelen som anger miljöfrågor som en av de viktigaste ökade även med sex procentenheter gentemot föregående år i spåren av sommarens torka och bränder. Vi lämnar nu den historiska utvecklingen och tittar istället i nästa avsnitt närmare på frågan om den politiska polariseringen av medborgarnas dagordning har ökat eller inte.

Partiskillnader valåret 2018

På samma sätt som det finns stora skillnader över tid i vilka de viktigaste samhällsproblemen är finns det också klara skillnader mellan olika grupper i samhället (se t ex Martinsson & Weissenbilder, 2018). Det är vid dessa analyser vi börjar närma oss frågor om politisk polarisering. I det följande kommer vi för att avgränsa analyserna enbart diskutera de fem viktigaste samhällsproblemen utifrån 2018 års rangordning. Tidsperioden är även begränsad till 2008–2018. Anledningen är att vi under den perioden har ett mer stabilt partisystem i Sverige och att vi under hela denna period har ett tillräckligt antal Sverigedemokrater i den nationella SOM-undersökningen utöver de partier som är etablerade sedan tidigare. Detta är viktigt för att göra analysen av graden av partipolarisering jämförbar över tid.

Den fråga om partisympati vi använder i följande analyser från SOM-undersökningarna är inte formulerad som en röstningsintention, utan handlar istället om vilket parti människor ”tycker bäst om idag”, det vill säga en partipreferens. Resultaten ligger dock ofta väl i linje med riksdagsvalen. I tabell 2 följer en inledande beskrivande analys av polarisering mellan partiernas sympatisörer för de fem viktigaste samhällsproblemen 2018.

Vissa ideologiska skiljelinjer är tydliga direkt ur tabellen, inte minst spridningen mellan olika partiers andel sympatisörer som uppger integration och miljö som ett av de viktigaste samhällsproblemen. Integrationsfrågan lägger sig i det närmaste rakt längs med en ideologisk vänster-höger skala, där frågan blir viktigare för sympatisörer till partier längre till höger. Miljöfrågan har en tydlig extrempunkt hos Miljöpartiets sympatisörer och nämns knappt alls bland sympatisörer till Mode-

raterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna. Jämförelsen visar även att sjukvård och utbildning, de två frågor som varit bland de största samhällsproblem under nästan hela perioden SOM-institutet har mätt frågan, uppvisar relativt låg grad av spridning mellan partierna. Miljöpartister är något mindre benägna än kristdemokrater och moderater att uppe sjukvården, men i övrigt är skillnaderna försumbara. Sverigedemokrater och vänsterpartister anger även utbildning i något lägre grad än liberalernas sympatisörer.

För att analysera graden av partipolarisering av dagordningen bland partiernas sympatisörer tar vi hjälp av sambandsmättet Eta. Det visar på styrkan i sambandet mellan partisympati och att ange en viss fråga som viktigt eller ej och varierar mellan 0 och 1 där högre värden betyder en starkare koppling mellan partisympatin och sannolikheten att ange en viss fråga som viktig eller inte. Exempelvis har sjukvården som är tämligen jämt fördelad mellan partierna ett lågt ETA-mått (0,07), medan de mer polariserade frågorna som integration (0,26) och miljöfrågan (0,37) uppvisar ett högre eta-värde.

Bland de samhällsproblem som vid direkt anblick uppvisar en högre grad av partipolarisering står två frågor ut: miljö samt invandrings- och integrationsfrågan. Frågan om invandring och integration i sig är visserligen något svårare att tolka då det inom kategorin förekommer så väl positiva som negativa omnämningen av invandring och integration. En majoritet av de som nämner problemet är dock negativa till invandring. Ideologisk polarisering kring frågan syns väldigt tydligt bland partierna, där sympatisörer till partierna på vänstersidan av det politiska spektrumet är klart mindre benägna att nämna frågan än de partier som är tydligt placerade till höger. Den tydligaste skillnaden finns i denna fråga mellan Sverigedemokrater och övriga partier sympatisörer. Liknande tendenser finns i frågan om lag/ordning, även här är Sverigedemokraternas sympatisörer klart mer benägna att uppe frågan än till exempel vänsterpartister och miljöpartister, men detta gäller i denna fråga även kristdemokraterna.

Dock så är miljöfrågan den fråga som baserat på sambandsmättet Eta uppvisar den klart högsta graden av polarisering 2018. Framst Miljöpartiets, men även Vänsterpartiets, sympatisörer placerar denna fråga i nivå med eller högre än integrationsfrågan. Detta fenomen är en av de saker som sticker ut mest i resultaten. Miljöfrågan är visserligen bland de viktigaste samhällsproblemen enligt svenska folket, men samtidigt placerar den sig klart lägre än så väl sjukvård, utbildning som integration/invandring när vi ser till hela befolkningen. Samtliga parvisa jämförelser som syns i tabell 2 är inte nödvändigtvis signifikant annorlunda då antalet respondenter blir lågt i sådana jämförelser. Vissa tecken på att dagordningen hos medborgarna är politiskt polariserad syns dock tydligt i dessa analyser, samt att graden av politisk polarisering kan variera kraftigt mellan olika frågor.

Tabell 2 Viktigaste samhällsproblem efter partisympati, 2018 (procent)

	Sjukvård	Integration	Utbildning	Miljö	Lag/ordning	Antal svar
Samtliga	46	39	35	16	16	4 736
Vänsterpartiet	42	28	29	32	7	424
Socialdemokraterna	47	28	36	12	13	1 441
Miljöpartiet	36	35	36	64	4	226
Centerpartiet	47	34	43	24	13	473
Liberalerna	45	41	48	20	16	321
Kristdemokraterna	49	45	36	6	23	343
Moderaterna	54	45	40	10	17	884
Sverigedemokraterna	43	66	21	3	26	624
ETA	0,07	0,26	0,15	0,37	0,17	

Kommentar: För frågans formulering se tabell 1. Tabellen redovisar andelen av partisympatisörer som har angett något av de fem största samhällsproblemen. Frågan om parti löd 'Vilket parti tycker du bäst om idag?'. ETA är ett sambandsmått som redovisar styrkan på relationen mellan två variabler, måttet varierar mellan 0 och 1 där en högre siffra anger ett starkare samband.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018.

Politisk polarisering 2008–2018

Frågan är nu om den bild vi får utifrån 2018 främst gäller nutiden eller om den representerar ett mönster som har funnits sedan länge? Har exempelvis sjukvårdsfrågan alltid uppvisat en så låg grad av partipolitisk polarisering när det gäller hur viktig den betraktas som? Och har alltid miljöfrågan varit den med högst grad av polarisering? Vi kommer ta oss an denna frågeställning genom att jämföra några tidpunkter, vart tredje år, upp till tio år tillbaka. Visserligen fanns Sverigedemokraterna inte representerade i Sveriges Riksdag, men partiet hade nått en högre grad av synlighet och fick i närmast föregående riksdagsval 2,9 procent av rösterna. Vi har från och med 2008 också ett rimligt antal svarande som sympatiserar med samtliga partier, inklusive Sverigedemokraterna. Detta ger oss högre jämförbarhet över tid i analysen.

Om vi börjar med sjukvården så kan vi snabbt konstatera att den under hela den studerade perioden har uppvisat en exceptionellt låg grad av partipolarisering. Sambandsmättet Eta ligger hela perioden mycket lågt. Visserligen ökar differensen mellan det parti vars sympatisörer tycker frågan är minst viktig (MP) och det parti vars sympatisörer tycker den är mest viktig (M) något till 17 procentenheter 2018, men det är ändå lågt i jämförelse med de andra frågorna vi undersöker här, det vill säga de fem viktigaste frågorna 2018.

Vi ser också att invandrings- och integrationsfrågan har hållit en konstant nivå av högre polarisering. Detta är således inte något som har uppkommit på senare tid i och med ökat fokus på flyktingfrågor efter 2015 års händelser och det kraftigt

ökade antalet asylsökande. Invandrings- och integrationsfrågan har redan från början av perioden varit kraftigt polariserad mellan partiernas sympatisörer vad gäller hur viktig den bedöms. Tittar vi sedan på utbildning så har vi ett tredje fall av stabilitet. Även skola och utbildning har i grunden samma nivå av polarisering under tioårsperioden. En viss tendens till ökad polarisering kan skönjas, men inte i någon ännu nämnvärd utsträckning.

När det gäller miljöfrågan samt lag och ordning däremot kan vi konstatera att dessa två frågors polariseringsgrad tydligt har ökat sedan 2008. Lag och ordning börjar här från en låg nivå i klass med sjukvården, men polariseringen har sedan ökat. Framförallt år 2018 syns polariseringen, då differensen mellan lägsta (MP) och högsta (SD) parti uppgår till 21 procentenheter och Eta-värdet till 0,17. Allra tydligast är dock den ökade polariseringen i miljöfrågan. Redan i början av perioden var dock frågan märkbart polariserad, fullt i nivå med invandring- och integration med ett Eta-värde på 0,20 och en differens mellan lägsta (SD) och högsta (MP) parti på 36 procentenheter. I miljöfrågan kan vi dock observera en klar ökning 2018 till en procentdifferens på hela 61 procentenheter mellan lägsta (SD) och högsta (MP) parti. Detta kan jämföras med 36 procentenheter 2008.

Som vi kan se är det i dessa mer polariserade frågor vanligt att ytterlighetspartierna utgörs av just Miljöpartiet och Sverigedemokraterna. Men resultatet för miljöfrågan förändras inte nämnvärt om vi tar bort Sverigedemokraterna ur analysen. Kristdemokraternas sympatisörer har nämligen bara 3 procentenheter högre andel än Sverigedemokraterna som anser att miljö är en av de viktigaste frågorna. Partipolariseringen mellan högsta och lägsta parti blir därför fortfarande exceptionellt hög 2018 för miljöfrågan även utan Sverigedemokraterna. En sak som skiljer 2018 från de andra åren i vår analys i tabell 3 är att det är valår. Vi har därför kontrollerat så att inte den ökade polariseringen 2018 enbart beror på att det är det enda valåret av de fyra nedslag vi gör under tioårsperioden, men så är inte fallet. Bilden av ökande polarisering vad gäller lag och ordning samt miljö kvarstår även om 2010 och 2014 förs in i analysen.

För att testa om den ökade polarisering vi tycker oss se vad gäller framförallt miljö samt lag och ordning är statistiskt signifikant använder vi oss av regressionsanalys. Vi utgår då från 2008 och 2018 års data och undersöker hur väl partisympativariabeln kan förklara variationen mellan individer i deras viktighetsbedömning av olika frågor och problem. I korthet jämför vi förklaringsgraden mellan två logistiska regressionsmodeller: en modell som behandlar de två åren tillsammans och en modell som låter partivariabeln ha olika effekter 2008 och 2018 genom interaktionstermer. För att sedan testa om den ökade förklaringsgraden när partivariabeln tilläts ha olika effekter på viktighetsbedömningarna de två olika åren är statistiskt signifikant använd ett så kallat likelihood-ratio-test. Resultaten visar att partivariabeln förklarar mer 2018 än 2008, det vill säga en ökad grad av polarisering, för både miljöfrågan och lag och ordning. För sjukvård och utbildning däremot är inte skillnaden mellan modellernas förklaringskraft statistiskt signifikant.

Tabell 3 Minimum/maximum som nämnt ett samhällsproblem bland olika partiers sympatisörer, 2008, 2012, 2015, 2018 (procent, differens)

	Minimum	Maximum	Differens	ETA	Antal
Sjukvård					
2008	16	29	+13	0,06	3 259
2012	17	26	+9	0,06	6 289
2015	18	31	+13	0,07	4 833
2018	37	54	+17	0,07	5 368
Integration					
2008	8	46	+38	0,24	3 259
2012	14	58	+44	0,27	6 289
2015	42	75	+33	0,22	4 833
2018	28	66	+38	0,26	5 368
Utbildning					
2008	10	33	+23	0,11	3 259
2012	11	37	+26	0,12	6 289
2015	17	41	+24	0,14	4 833
2018	21	48	+27	0,15	5 368
Miljö					
2008	12	48	+36	0,20	3 259
2012	6	38	+32	0,26	6 289
2015	4	36	+32	0,24	4 833
2018	3	64	+61	0,37	5 368
Lag/ordning					
2008	10	17	+7	0,07	3 259
2012	3	13	+10	0,11	6 289
2015	3	9	+6	0,08	4 833
2018	5	26	+21	0,17	5 368

Kommentar: För frågans formulering se tabell 1. Tabellen redovisar högsta och lägsta andelen av partisympatisörer som har angett något av de fem största samhällsproblemen. Frågan om parti löd 'Vilket parti tycker du bäst om idag?'. ETA är ett sambandsmått som redovisar styrkan på relationen mellan två variabler, måttet varierar mellan 0 och 1 där en högre siffra anger ett starkare samband.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2008, 2012, 2015 och 2018.

Slutdiskussion

Vilka politiska frågor eller samhällsproblem som befolkningen anser är viktigast röner ofta stort intresse bland många grupper och varierar kraftigt över tid. Tydliga exempel i Sverige under de senaste dryga 30 åren är de ibland snabba upp- och nedgångarna i ekonomirelaterade frågor i samband med ekonomiska kriser. Även miljöfrågor har sett mycket stora variationer över tid i hur viktiga de bedöms av allmänheten.

På senare år har allmänhetens agenda präglats av en nedgång för ekonomi- och arbetsmarknad, och en uppgång för sjukvården och i viss mån för miljöfrågor. Dagordningen präglas dock även fortfarande av det historiskt ovanligt höga läget för invandrings- och integrationsfrågor, trots en viss nedgång de senaste åren.

Detta kapitel har även analyserat om svenska folkets bedömning av vilka frågor och problem som är de viktigaste har blivit mer partipolitiskt polariserat över tid. Svaret är att det beror på vilken fråga vi pratar om. Vissa frågor, som exempelvis sjukvård och utbildning, uppvisar tämligen låg grad av partipolitisk polarisering. Dessa frågor bedöms som ungefär lika viktiga i olika politiska läger. De är i någon mån viktiga för alla. Invandringsfrågan har inte heller blivit mer polariserad över tid. Men i det fallet beror det istället på att den alltid har varit markant polariserad mellan de olika partiernas sympatisörer. Men våra resultat visar också i två fall på en klart ökad partipolarisering över tid. Såväl miljöfrågan som lag och ordning visar klara tendenser till att bli alltmer partipolariserade under den senaste tioårsperioden. 2018 är skillnaderna mellan partiernas sympatisörer klart större i dessa frågor än de var 2008.

Vi har tidigare sett en ökad politisk polarisering av exempelvis förtroendet för massmedier (Andersson & Weibull, 2018). Nu finns liknande tecken vad gäller medborgarnas uppfattning om vilka som är de viktigaste samhällsproblem och de viktigaste politiska frågorna. Det är en sak att ha olika åsikter i sakfrågor. Men vad händer med det offentliga samtalet om olika grupper i samhället i allt större grad tycker att det är helt olika frågor som vi över huvud taget bör prata om?

Not

- ¹ SOM-institutet har sedan 1987 årligen ställt frågan om medborgarnas viktigaste samhällsproblem i den nationella SOM-undersökningen. Frågeformuleringen har förblivit helt oförändrad och lyder: *'Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige idag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem.'* Svarsformatet består av ett öppet fält där respondenterna har möjlighet att själva skriva tre samhällsproblem. Öppna frågor ställer hårda krav på kodningen av frågan till olika kategorier och SOM-institutet har utvecklat en väl beprövad kodningsmall med tydliga kriterier för olika möjliga samhällsproblem som kan beskrivas av respondenterna. Kodningen resulterar i slutet av bearbetningen i ett tjugotal övergripande kategorier, så kallade huvudkategorier, och ett större antal underkategorier. Detta syftar till att ge oss en klarare bild av svenska folkets viktigaste samhällsproblem som de själva uttrycker dem utan att vi väljer ut ett antal frågor och problem bland vilka de får säga vilket de tycker är viktigast. Viktigt att poängtera i sammanhanget är att vi i kapitlets analyser inte lägger någon värdering i den ordning respondenterna skriver ned sina svar i. De upp till tre angivna svaren betraktas som lika viktiga, oavsett ordningsföljden.

Referenser

- Andersson, Ulrika & Weibull, Lennart (2018). Polariserat medieförtroende. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elina Lindgren & Maria Oskarson (red.) *Sprickor i fasaden*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Berelson, Bernard R., Lazarsfeld, Paul F., McPhee, William N. (1954). *Voting: A Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign*. Chicago: University of Chicago Press.
- Edy, Jill A. & Meirick, Patrick C. (2018). The Fragmenting Public Agenda: Capacity, Diversity, and Volatility in Responses to the “Most Important Problem” Question.” *Public Opinion Quarterly* 82(4), 661–685.
- Jennings, Will & Wlezien, Christopher (2011). Distinguishing Between Most Important Problems and Issues? *Public Opinion Quarterly* 75(3), 545–555.
- McCombs, Maxwell & Shaw, Donald (1972). The Agenda-Setting Function of the Mass Media. *Public Opinion Quarterly* 36(2), 176–187.
- McCombs, Maxwell & Zhu, Jian-Hua (1995). Capacity, Diversity, and Volatility of the Public Agenda: Trends from 1954 to 1994.” *Public Opinion Quarterly* 59(4), 495–525.
- Nygren, Gunnar (2018). Sjukvårdspartier valets bortglömda vinnare. I Lars Nord, Marie Grusell, Niklas Bolin & Kajsa Falasca (red). *Snabbtänkt*. Sundsvall: Demicom vid Mittuniversitetet.
- Wlezien, Christopher (2005). On the Salience of Political Issues: The problem with the ‘Most Important Problem’. *Electoral Studies* (24), 555–579.

